

Analysis-content of the Position of the Ahl al-Bayt (AS) in the Books of Heavenly Gifts (for the Sunnis), and Its Review and Critique from the Perspective of Narrative Collections and Sunni Interpretations

Aliyyeh Rezadad^{*}

Seyyedeh Melika Amirinejad^{**}

(Received on: 2020-11-25; Accepted on: 2020-12-29)

Abstract

The present paper has been written with the aim of analyzing the position of the Ahl al-Bayt (AS) in the books of heavenly gifts (for the Sunnis) from the perspective of Sunni narrative collections. The research was conducted using descriptive method and inductive qualitative content analysis. The statistical population was all 10 books of elementary heavenly gifts for the Shiites and the Sunnis, and the statistical sample was determined purposefully to address the Ahl al-Bayt (AS). Then, by carefully studying the statistical sample members in Shiite books, five themes (scope, characteristics, virtues, practices, and our duties towards the Ahl al-Bayt (AS)), and in Sunni books, four themes (scope, practices, virtues, and our duties towards the Ahl al-Bayt (AS)) were extracted, each of which contains a number of categories. Afterward, a two-dimensional table of themes-categories of this research was designed. The result of this study, according to what was obtained from the analysis of the data, shows the position of the Ahl al-Bayt (AS) in the books of heavenly gifts (for the Sunnis), has not been properly explained, and although subjects such as the example of the Ahl al-Bayt (AS) in the verse of purification, the event of *Kasaa*, the revelation of surah *al-Ensan*, and the verse of *Mawaddat* have been confirmed and accepted in the Sunni narrative collections, they have been removed from the books of heavenly gifts (for the Sunnis).

Keywords: Ahl al-Bayt (AS), Content Analysis, Heavenly Gifts, Sunnis, Shiites.

* Assistant Professor, Department of Islamic Teachings, Farhangian University, Tehran, Iran (Corresponding Author), a.rezadad@cfu.ac.ir..

** Master's Student in Educational Sciences (Elementary Education), Islamic Azad University, Mashhad, Iran, s.m.amirinejad@gmail.com.

تحلیل محتوای جایگاه اهل بیت (ع) در کتب هدیه‌های آسمان ویژه اهل سنت، و بررسی و نقد آن از منظر جوامع روایی و تفاسیر عامه

علیه رضاداد*

سیده ملیکا امیری نژاد**

[تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۹/۰۵؛ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۰/۰۹]

چکیده

تحقیق حاضر با هدف بررسی تحلیلی جایگاه اهل بیت (ع) در کتاب‌های هدیه‌های آسمان ویژه اهل سنت از منظر جوامع روایی عامه نگاشته شده است. روش مطالعه توصیفی، و از نوع تحلیل محتوای کیفی به شیوه استقرایی است. جامعه آماری، کل ۱۰ کتاب هدیه‌های آسمانی ابتدایی تشیع و اهل سنت است که نمونه آماری با هدف پرداختن به اهل بیت (ع) به صورت هدفمند تعیین شد؛ سپس با مطالعه دقیق اعضای نمونه آماری در کتب تشیع، پنج مضمون دایره شمول، ویژگی‌ها، فضایل، سیره و وظایف ما در قبال اهل بیت (ع)، و در کتب اهل سنت، چهار مضمون دایره شمول، سیره، فضایل، و وظایف ما در قبال اهل بیت (ع) استخراج شد که هر کدام شامل تعدادی مقوله است و جدول دویعدی مضمون - مقوله این پژوهش طراحی شد. نتیجه این پژوهش با توجه به آنچه از تحلیل داده‌ها به دست آمد، نشان می‌دهد جایگاه اهل بیت (ع) در کتب هدیه‌های آسمان اهل سنت به درستی تبیین نشده است، با اینکه نکاتی نظیر مصداق اهل بیت (ع) در آیه تطهیر، واقعه کساء، نزول سوره هل اُتی و آیه مودت در جوامع روایی اهل سنت تأییدشده و پذیرفته است، از کتاب هدیه‌های آسمان اهل سنت حذف شده است.

کلیدواژه‌ها: اهل بیت (ع)، تحلیل محتوا، هدیه‌های آسمان، اهل سنت، شیعه.

مقدمه

تربیت دینی کودکان از موضوعات مهم در عرصه تعلیم و تربیت است که نقش بسیار مؤثری در سلامت معنوی افراد دارد و عناصر مختلفی در تکوین و جهت‌دهی‌اش مؤثر است. یکی از عناصر مهم در تربیت دینی دوره ابتدایی که در فرآیند یاددهی و یادگیری نقش بسیار مهمی دارد، کتاب‌های هدیه‌های آسمان است که برای انتقال معارف دینی نگاشته شده است. سازمان برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی در نگارش کتاب‌های هدیه‌های آسمان، با توجه به مذاهب مختلفی که در کشور ما وجود دارد، مذهب مخاطب را مد نظر قرار داده و با عنایت به قانون اساسی و ادیان به رسمیت شناخته‌شده در آن، کتاب‌های هدیه‌های آسمان را به صورت مجزا برای شیعیان، اهل سنت و اقلیت‌های دینی با توجه به اعتقادات و مسائل دینی هر گروه منتشر کرده است. کتاب‌های هدیه‌های آسمان اهل سنت و شیعه در بعضی دروس که بر پایه اشتراکات دو مذهب نگاشته شده، یکسان است و بعضی دروس آنها که مسائل افتراقی دو مذهب را شامل می‌شود، متفاوت با یکدیگر، و مختص به آن مذهب نگاشته شده است.

یکی از موضوعات مهمی که از لحاظ اعتقادی محل اتفاق شیعه و اهل سنت بوده و یکی از محورهای وحدت میان امت اسلامی به شمار می‌آید، «اهل بیت پیامبر اکرم (ص)» است که در قرآن کریم و سیره پیامبر (ص) بر آن تأکید شده است. اهمیت این بحث از آن رو است که دانش‌آموزان در بحث اصول اعتقادی با این مفهوم آشنا شوند تا بتوانند با شناخت مصداق اهل بیت (ع)، آنها را الگوی خویش قرار دهند و با سیره آن بزرگواران آشنا شوند. اما متأسفانه در کتاب‌های هدیه‌های آسمان اهل سنت برخلاف آنچه در منابع روایی و تفاسیرشان موجود است، دروس مرتبط با اهل بیت (ع) با تعصب و نگاه خاص مذهبی نگاشته شده و از مستندات مهم روایی موجود در جوامع روایی آنها که سبب وحدت جامعه اسلامی می‌شود، غفلت شده و محتوای دروس در کتاب‌های مربوط به دانش‌آموزان اهل سنت حذف یا تبدیل شده است.

به طور کلی، موضوعات اصلی مرتبط با جایگاه اهل بیت (ع) در کتاب هدیه آسمان تشیع، که مضمون اصلی برخی دروس را تشکیل می‌دهد، چنین است:

• مصداق اهل بیت (ع) و واقعه کساء در درس اهل بیت پیامبر اکرم (ص) پایه دوم؛

- مصداق آیه تطهیر در درس سیمای خوبان پایه ششم؛
- نزول سوره هل اتی در درس خانواده مهربان پایه دوم؛
- مصداق آیه مودت ذوی‌القربی در درس شتربان باایمان پایه ششم؛

این مقولات در کتاب‌های هدیه‌های آسمان اهل سنت یا کلاً حذف شده، یا آنکه با کتب هدیه‌های آسمان تشیع متفاوت است.

در این مجال بر آنیم هر یک از این مقولات را در مجامع حدیثی و تفاسیر اهل سنت بررسی کنیم تا دریابیم در مفاهیم پیش‌گفته، اختلافی بین شیعه و اهل سنت وجود ندارد، و حذف و تغییر آن مفاهیم از کتاب‌های هدیه‌های آسمان اهل سنت ضرورتی نداشته، بلکه مغایر با بسیاری از مستندات مذهب آنها است. البته آنچه در اینجا محل استناد قرار می‌گیرد، فقط بخشی از مستندات موجود در کتب اهل سنت است و بررسی تخصصی و تفصیلی اینها مجال دیگری می‌طلبد.

باید توجه داشت به سبب آنکه عقاید گروه‌های مختلف با یکدیگر بعضاً متعارض و متناقض است، در انتخاب منابع باید اصول و مبانی آن مذهب را مد نظر قرار دهیم تا تحلیل و نقد برای مخاطبان آن مذهب پذیرفتنی باشد؛ از این‌رو، این مفهوم را فقط با توجه به منابع روایی و تفاسیر اهل سنت بررسی می‌کنیم، تا شیوه علمی از جهت استناد به منابع مراعات شود و اهل سنت نیز این مطلب را بپذیرند.

درباره پیشینه این پژوهش باید گفت گرچه درباره تحلیل محتوای کتب هدیه‌های آسمان و نیز جایگاه اهل بیت (ع) در نزد عامه و خاصه مطالب بسیار نگاشته شده، اما هیچ یک از منظر بررسی و نقد جایگاه اهل بیت (ع) در کتاب‌های هدیه‌های آسمان اهل سنت بحث نکرده‌اند.

۱. روش‌شناسی پژوهش

مطالعه حاضر توصیفی است و با روش تحلیل محتوای کیفی از نوع استقرایی صورت گرفته، و از هیچ نظریه پایه‌ای استفاده نکرده است. تحلیل محتوای کیفی را می‌توان «روش تحقیقی برای تفسیر ذهنی محتوایی داده‌های متنی از طریق فرآیندهای طبقه‌بندی نظام‌مند، کدبندی، تم‌سازی یا طراحی الگوهای شناخته‌شده دانست» (ایمان و نوشادی، ۱۳۹۰: ۲۰).

علت استفاده از روش تحلیل محتوای کیفی در این پژوهش، کشف مشخصاتی ویژه از پیام‌های گوناگون موجود در درس‌های مربوط به اهل بیت (ع) به گونه عینی، و تفسیر ذهنی محتواهای موجود در این دروس است که هم مضامین آشکار، و هم مضامین پنهان آنها را در بر دارد.

۲. جامعه و نمونه آماری

جامعه آماری این پژوهش کل دروس کتاب‌های هدیه‌های آسمان ابتدایی شیعه و اهل سنت منتشرشده در سال تحصیلی ۱۳۹۹ - ۱۴۰۰ است که تعدادشان ۹۳ درس است و در هدیه‌های آسمان پایه دوم، سوم، چهارم، پنجم و ششم توزیع شده‌اند. همچنین، نمونه آماری هدفمند و از نوع نمونه‌های مطلوب است و با هدف اختصاص موضوع درس به اهل بیت پیامبر (ص) انتخاب شده‌اند. اعضای نمونه آماری در جدول شماره ۱ مشخص شده‌اند.

در کتاب هدیه‌های آسمان شیعه پایه ششم، داستان درس ۵ و داستان درس ۶ که در ابتدا آمده‌اند جزء نمونه محسوب نشده‌اند؛ زیرا هدف اصلی مقاله بررسی اهل بیت (ع) به مفهوم خاص در نزد تشیع است که محور وحدت میان شیعه و اهل سنت محسوب شود و بررسی سیره ائمه اطهار (ع) که معادل با مفهوم «اهل بیت (ع)» به معنای عام است، در نمونه‌های این مقال نمی‌گنجد.

جدول ۱. اعضای نمونه آماری

نام کتاب	پایه	درس	صفحه
هدیه‌های آسمان تشیع	دوم	۹ و ۱۰	۴۴-۵۱
	ششم	۵	۳۲-۳۶
		۶	۳۸-۴۲
هدیه‌های آسمان اهل سنت	دوم	۹	۵-۸
	ششم	۷	۲۰-۲۴

۳. نمونه و روش نمونه‌گیری

واحد ثبت در تحلیل محتوای حاضر، مضمون است که این مضامین از متن اصلی درس، تمارین و تصاویر استخراج شده است و مضامین آشکار و پنهان را در بر می‌گیرد؛ تصویر، شامل تصاویر کلی درس و تصاویر موجود در تمارین است.

۴. روش جمع‌آوری اطلاعات

در این پژوهش ابتدا محتوای کتب هدیه‌های آسمانی دانش‌آموزان شیعه و اهل سنت بررسی، و درس‌هایی انتخاب شدند که به معرفی اهل بیت (ع) مربوط بودند. سپس اطلاعات متنی گسترده، که همان مطالب درسی است، خلاصه و چکیده شدند. آنگاه پژوهشگران از مطالب چکیده زیرمقولات، مقولات و در نهایت مضامین متن اصلی، تمرین‌ها و تصاویر را که شامل مضامین آشکار و پنهان است، استخراج کردند و مضامین به عنوان مؤلفه‌های کلان، و مقولات به عنوان مؤلفه‌های خرد در نظر گرفته شدند. تناسب و ارتباط مضامین و مقولات را، از جهت احراز روایی، متخصصان علوم تربیتی دانشگاه فرهنگیان بررسی و تأیید کردند؛ همچنین، پایایی تحقیق را پژوهشگران مقاله از طریق بازآزمایی مقولات و مضامین انجام دادند که با استفاده از فرمول زیر (ساروخانی، ۱۳۸۰)، میزان توافق پژوهشگران ۹۵٪ تعیین شد.

تحلیل محتوای جایگاه اهل بیت (ع) در کتب هدیه‌های آسمان ویژه ... / ۴۱

$$C.R = \frac{\text{تعداد مؤلفه مورد توافق}}{\text{تعداد کل مؤلفه ها}} \times 100$$

$$C.R = \frac{19+19}{20 \times 2} \times 100 = 95$$

در بخش نقد مقولات نیز، موضوعات اصلی مرتبط با جایگاه اهل بیت (ع) در کتاب هدیه آسمان تشیع، که مضمون اصلی برخی دروس را تشکیل می‌داد، به روش کتاب‌خانه‌ای و تحلیلی، با استفاده از منابع معتبر حدیثی و تفسیری اهل سنت بررسی و نقد شد.

۵. ابزار گردآوری داده‌ها

ابزار گردآوری داده‌های این پژوهش جدول طبقه‌بندی کدهای استخراجی است که در نهایت به جدولی دوبعدی که شامل مضامین و مقولات است، تبدیل شد و برای تأمین و تعیین روایی آن، از روش روایی محتوایی و نظر متخصصان گرفته شده است، به این صورت که فرم مقولات و مؤلفه‌های تعیین شده در اختیار ۴ نفر از صاحب‌نظران قرار گرفت و پس از بررسی و اعمال تغییرات، فهرست واری‌های تشیع شامل ۴ مضمون و ۱۲ مقوله، و فهرست واری‌های اهل سنت شامل ۴ مضمون و ۷ مقوله شد.

۶. یافته‌های پژوهش

۶.۱. پرسش اول

مقوله‌ها و مفاهیم مرتبط با جایگاه اهل بیت (ع) در کتب درسی هدیه‌های آسمان شیعه و کتب هدیه‌های آسمان ویژه اهل سنت در مقطع ابتدایی چه چیزهایی است؟

الف. هدیه‌های آسمان تشیع

در کتاب‌های هدیه‌های آسمان تشیع پنج مضمون اصلی شناسایی، و مقولاتش به شرح جدول شماره ۲ استخراج شد:

جدول ۲. مضامین و مقولات مرتبط به اهل بیت پیامبر اکرم (ص) در نمونه آماری کتب

هدیه‌های آسمان تشیع

هدیه‌های آسمان تشیع	
پایه دوم: درس ۹ و ۱۰؛ پایه ششم درس ۵ و ۶	
مضمون	مقوله
دایره شمول اهل بیت (ع)	خاص
	عام
ویژگی‌های اهل بیت (ع)	انتصاب الاهی
	علم
	عصمت
فضایل اهل بیت (ع)	اهل بیت (ع) در قرآن
	واقعه کساء
	محبوب بودن نزد خداوند متعال و پیامبر اکرم (ص)
سیره اهل بیت (ع)	سیره عبادی
	سیره عملی اخلاقی
وظایف ما در قبال اهل بیت (ع)	معرفت
	اطاعت
	مودت

تعاریف عملیاتی مربوط به هدیه‌های آسمان تشیع

• دایره شمول اهل بیت (ع)

اهل بیت (ع) به معنای خاص شامل حضرت زهرا (ع)، حضرت علی (ع)، امام حسن و امام حسین (ع)، و اهل بیت (ع) به معنای عامش شامل حضرت زهرا (ع) و دوازده امام (ع) است.

• ویژگی‌های اهل بیت (ع)

انتصاب الاهی: به این معنا است که خداوند متعال، اهل بیت (ع) را به عنوان جانشینان بعد از پیامبر اکرم (ص)، پیشوایان و رهبران جامعه برای هدایت مردم انتخاب، و از طریق پیامبر اکرم (ص) به مردم معرفی کرده است. همچنین، هر امام، امام بعد از خود را به مردم معرفی کرده است.

علم: به این معنا است که اهل بیت (ع) دانشمندترین و عالم‌ترین افراد در مسائل دینی و علمی هستند (که این علم موهبتی است از جانب پروردگار که به آنها اعطا شده است).

عصمت: به معنای پاک و منزّه بودن اهل بیت (ع) از هر گونه خطا و اشتباه است.

• فضایل اهل بیت (ع)

فضایل اهل بیت (ع) در قرآن در کتاب‌های هدیه‌های آسمان شامل آیات ۷ و ۸ سوره دهر، آیه تطهیر و آیه مودت است.

واقعہ کساء: دربرگیرنده کل درس ۹ پایه دوم است.

محبوب بودن اهل بیت (ع) نزد خداوند و پیامبر (ص): خداوند متعال و پیامبر اکرم (ص) بسیار اهل بیت (ع) را دوست داشتند، دوستان اهل بیت (ع)، دوستان خداوند متعال و پیامبر اکرم (ص)، و دشمنان اهل بیت (ع)، دشمنان خداوند متعال و پیامبر اکرم (ص) هستند؛ همچنین، درخواست پیامبر اکرم (ص) از خداوند متعال برای درود فرستادن بر اهل بیتشان، نشان‌دهنده محبت خداوند متعال و پیامبر اکرم (ص) به آنها است که از فضایل اهل بیت (ع) محسوب می‌شود.

سیره عبادی اهل بیت (ع): شامل ایمان به خداوند متعال و پیامبر اکرم (ص)، دعا کردن برای اهل بیت (ع) و دعا برای بدرقه مسافر، نذر، روزه، پیروی و الگوگیری از پیامبر اکرم (ص) است.

سیره عملی اخلاقی: شامل حسن خلق (احترام به دیگران، مهربانی، احترام و محبت به پدر و مادر، جوان‌مردی، بخشودن خطا، شاد کردن مردم با شوخی‌های سالم، دلسوزی

و به فکر مردم بودن، عیادت از بیمار و امیدواری دادن به او)، ایثار (ایثار جان در راه مبارزه با ستمگر، ایثار مال در راه خداوند متعال)، پرهیز از رفتار ناپسند (غرور و تکبر، صدازدن با القاب زشت، مسخره کردن دیگران، سرزنش دیگران، غیبت)، ساده‌زیستی (خانه و غذای ساده)، ظلم‌ستیزی (مبارزه با ظلم و ظالمان).

• وظایف ما در قبال اهل بیت (ع)

معرفت به اهل بیت (ع): منظور شناخت و یادگیری اسامی و معارف آنها است.
اطاعت: الگوگیری از رفتار اهل بیت (ع)، تلاش در مسیر رضایت آنها و استعانت از پروردگار برای پایداری در راه اهل بیت (ع) است.

مودت اهل بیت (ع): شامل تولا و تبرا با مصادیقی نظیر زیارت، ادای احترام، صلوات، برگزاری مراسم ولادت و شهادت آنها، تشکر از اهل بیت (ع)، نشر معارف اهل بیت (ع) با نصب دو حدیث از ایشان در کلاس و خواندن داستانی از زندگانی اهل بیت (ع) برای همکلاسی‌های خود، درخواست از پروردگار برای افزایش علاقه و محبت به ایشان، شناخت دوستان اهل بیت (ع) و ویژگی‌هایشان، دوستی با دوستان ایشان و دشمنی با دشمنانشان، یادگیری تعریف «تولا» و «تبرا»، شناخت مصادیق «تولا» و «تبرا» در آیات قرآن است.

ب. هدیه‌های آسمان ویژه اهل سنت

با بررسی‌های انجام‌شده از طریق شیوه استقرایی در دروس مربوط به کتاب هدیه‌های آسمانی اهل سنت چهار مضمون اصلی به شرح جدول شماره ۳ شناسایی، و مقوله‌های آن به این شرح استخراج شدند:

جدول ۳. مضامین و مقولات مرتبط با اهل بیت پیامبر اکرم (ص) در نمونه آماری کتاب‌های هدیه‌های آسمان اهل سنت

هدیه‌های آسمان ویژه اهل سنت	
پایه دوم: درس ۹؛ پایه ششم: درس ۶	
مضمون	مقوله
دایره شمول اهل بیت (ع)	همسران و فرزندان
سیره اهل بیت (ع)	سیره عبادی
	سیره اخلاقی عملی
فضائل اهل بیت (ع)	دوستی خداوند متعال و پیامبر اکرم (ص) با ایشان
	برتری همسران پیامبر اکرم (ص)
وظایف ما در قبال اهل بیت (ع)	شناخت و الگوگیری از ایشان
	ادای احترام به ایشان

تعاریف عملیاتی مربوط به هدیه‌های آسمان اهل سنت

دایره شمول اهل بیت (ع): همسران و فرزندان

سیره عبادی: ایمان به حقانیت راه پیامبر اکرم (ص) و حمایت ایشان، محبت به پیامبر اکرم (ص)، عبادت پروردگار با نماز شب و نماز اول وقت.

سیره عملی اخلاقی: الگوگیری از پیامبر اکرم (ص)، پرهیز از رفتار ناپسند (کینه‌ورزی، غرور و تکبر، غیبت و تمسخر، پرخوری، در نظر گرفتن امتیاز خویشاوندی با پیامبر اکرم (ص))، ایثار مال، یادگیری سخنان پیامبر اکرم (ص) و انتقال آنها به مردم، بخشایش خطا، پوشاندن عیوب مردم، وفای به عهد، اخلاق نیکو، سخن سنجیده و به‌اندازه، مهمان‌نوازی، عیادت از بیمار، مهربانی و صمیمیت، احترام و خدمت به پیران و فقیران، رعایت نظافت، مسواک‌زدن و استفاده از عطر.

محبوب بودن اهل بیت (ع) نزد خداوند متعال و پیامبر اکرم (ص)، از زمره فضایل اهل بیت (ع) محسوب می‌شود.

وصف برتری همسران پیامبر اکرم (ص): بنا بر آیه ۶ سوره احزاب همسران پیامبر اکرم (ص)، مادر مؤمنان نامیده شده‌اند.

شناخت اهل بیت (ع) و الگوگیری از ایشان: شامل یادگرفتن اسامی اهل بیت (ع) و الگوگیری از اخلاق اهل بیت (ع) در زندگی است.

ادای احترام: صلوات و درودفرستادن بر پیامبر اکرم (ص) و اهل بیت (ع) ایشان و همچنین آوردن جملاتی مانند «رضی الله عنه» و ... پس از نام اهل بیت (ع).

۶.۲. پرسش دوم

وضعیت محتوای کتاب‌های هدیه‌های آسمان تشیع و کتاب‌های هدیه‌های آسمان ویژه اهل سنت درباره بحث از مقولات و مفاهیم مرتبط با جایگاه اهل بیت (ع) چگونه است؟

در کتاب‌های هدیه‌های آسمانی تشیع، در مضمون دایره شمول اهل بیت (ع) ۱ درصد به اهل بیت خاص، و ۱ درصد به اهل بیت عام پرداخته شده است. در مضمون ویژگی‌های اهل بیت (ع) انتصاب الهی ۵ درصد، علم ۳ درصد و عصمت ۶ درصد از مطالب را به خود اختصاص داده‌اند. در مضمون فضایل نیز ۳ درصد مطالب مربوط به اهل بیت (ع) در قرآن، ۱ درصد واقعه کساء و ۳ درصد محبوب بودن اهل بیت (ع) نزد خداوند متعال و پیامبر اکرم (ص) است. در بخش سیره، ۸ درصد کل مطالب نمونه آماری مربوط به سیره عبادی، و ۴۰ درصد مربوط به سیره اخلاقی عملی است. در نهایت در مضمون وظایف ما در قبال اهل بیت (ع) ۳ درصد به معرفت، ۸ درصد به اطاعت و ۲۱ درصد به مودت در کل مطالب نمونه آماری اشاره شده است.

تحلیل محتوای جایگاه اهل بیت (ع) در کتب هدیه‌های آسمان ویژه ... / ۴۷

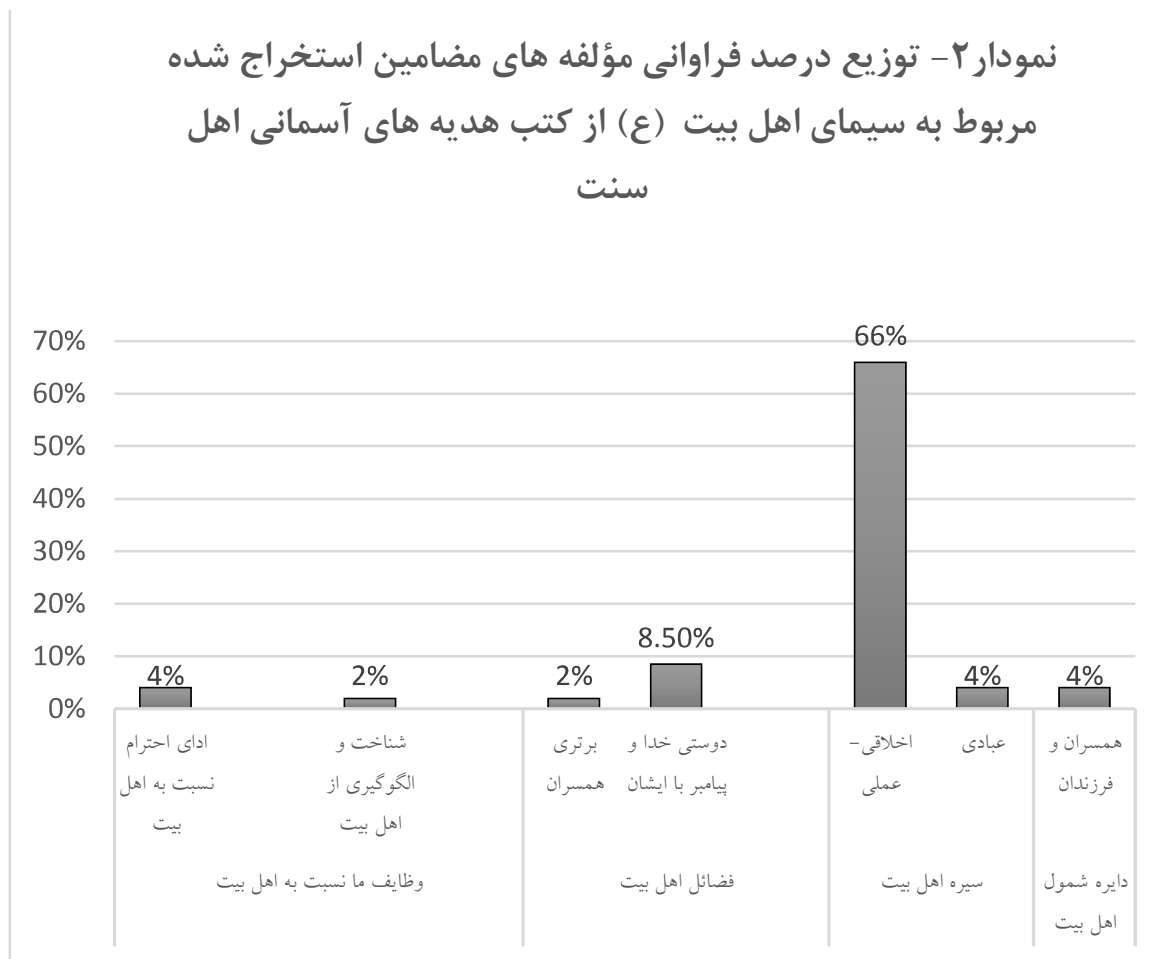
جدول ۴. الف. توزیع فراوانی مؤلفه‌های مضامین استخراج شده مربوط به سیمای اهل بیت (ع) از کتب هدیه‌های آسمان تشیع

هدیه‌های آسمان تشیع (پایه دوم: درس ۹ و ۱۰؛ پایه ششم درس ۵ و ۶)			
مضمون	مقوله	فراوانی	درصد فراوانی
دایره شمول اهل بیت (ع)	خاص	۱	۱
	عام	۱	۱
ویژگی‌های اهل بیت (ع)	انتصاب الاهی	۵	۵
	علم	۳	۳
	عصمت	۶	۶
فضایل اهل بیت (ع)	اهل بیت (ع) در قرآن	۳	۳
	واقعه کساء	۱	۱
	محبوب بودن نزد خداوند متعال و پیامبر اکرم (ص)	۳	۳
سیره اهل بیت (ع)	سیره عبادی	۸	۸
	سیره عملی اخلاقی	۴۰	۴۰
وظایف ما در قبال اهل بیت (ع)	معرفت	۳	۳
	اطاعت	۸	۸
	مودت	۲۱	۲۱

جدول ۴. ب. توزیع فراوانی مؤلفه‌های مضامین استخراج‌شده مربوط به سیمای اهل بیت (ع) از کتب هدیه‌های آسمانی اهل سنت

هدیه‌های آسمان ویژه اهل سنت (پایه دوم: درس ۹؛ پایه ششم: درس ۶)			
مضمون	مقوله	فراوانی	درصد فراوانی
دایره شمول اهل بیت (ع)	همسران و فرزندان	۲	۴/۲۵
سیره اهل بیت (ع)	سیره عبادی	۲	۴/۲۵
	سیره اخلاقی عملی	۳۱	۶۶
فضایل اهل بیت (ع)	دوستی خداوند متعال و پیامبر اکرم (ص) با ایشان	۴	۸/۵
	برتری همسران پیامبر اکرم (ص)	۱	۲/۲۷
وظایف ما در قبال اهل بیت (ع)	شناخت و الگوگیری از ایشان	۵	۲
	ادای احترام به ایشان	۲	۴/۲۵

همچنین، بررسی‌های انجام‌شده حاکی از آن است که در کتب هدیه‌های آسمانی اهل سنت در توصیف سیمای اهل بیت (ع)، ۴/۲۵ درصد مطالب به تعریف دایره شمول اهل بیت (ع)، که از نظر اهل سنت همسران و فرزندان پیامبر اکرم (ص) هستند، اختصاص داده شده است. در بخش سیره اهل بیت (ع) ۴/۲۵ درصد مطالب به سیره عبادی و ۶۶ درصد آنها به سیره اخلاقی عملی اشاره کرده است. همچنین، در مضمون فضایل اهل بیت (ع) ۸/۵ درصد مطالب به دوستی خداوند متعال و پیامبر اکرم (ص) با اهل بیت (ع) و ۲/۲۷ درصد مطالب به برتری همسران پیامبر اکرم (ع) اختصاص داده شده است. در تعیین وظایف ما در قبال اهل بیت (ع) نیز فقط ۲ درصد مطالب به شناخت و الگوگیری از اهل بیت (ع) و ۴/۲۵ درصد به ادای احترام به اهل بیت (ع) توجه داشته است.

۷. مستند یابی جایگاه اهل بیت (ع) در کتاب‌های هدیه‌های آسمان تشیع و نقد هدیه‌های آسمان ویژه اهل سنت

در این مجال، برخی از مستندات از منابع روایی و تفاسیر اهل سنت را درباره موضوعات اصلی دروسی از هدیه‌های آسمان تشیع که از کتاب‌های اهل سنت حذف شده یا تغییر کرده است، بیان می‌کنیم.

۷.۱. بررسی مفهوم «اهل بیت (ع)» در آیه تطهیر و واقعه کساء در منابع اهل سنت

«آیه تطهیر» از آیات مهم درباره اهل بیت (ع) است که در شأن اهل بیت (ع) نازل شده است. خداوند متعال در این آیه هر گونه رجس و پلیدی را از اهل بیت (ع) دور می‌داند و می‌فرماید: «إِنَّمَا يَرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيَطَهِّرَ كُمْ تَطْهِيرًا» (احزاب:

۳۳). این آیه در درس «سیمای خوبان» هدیه‌های آسمان تشیع آمده، اما از کتاب اهل سنت حذف شده است.

واقعه‌ای که در مجامع روایی شیعه و اهل سنت به آیه تطهیر مرتبط است، به واقعه کساء شهرت دارد و درس اهل بیت پیامبر اکرم (ص) در هدیه‌های آسمان تشیع آن را بیان می‌کند. اما واقعه کساء علی‌رغم آنکه مستندات بسیار در منابع اهل سنت دارد، از کتاب هدیه‌های آسمان اهل سنت حذف شده است. آنچه در کتاب هدیه‌های آسمان اهل سنت به عنوان بیان مصداق اهل بیت (ع) آمده، درس «اهل بیت و یاران پیامبر (ص)» در پایه دوم است که به طور کلی با کتاب تشیع متفاوت است و هیچ اشاره‌ای به واقعه کساء و نزول آیه تطهیر نشده است. به طور کلی، درباره مصداق «اهل بیت (ع)» در آیه تطهیر دو دیدگاه کلی وجود دارد:

۱. همسران و فرزندان پیامبر اکرم (ص)؛

۲. پیامبر اکرم (ص)، حضرت علی (ع)، حضرت فاطمه (س)، امام حسن (ع) و امام حسین (ع).

آنچه در کتاب هدیه‌های آسمان اهل سنت آمده، تفسیر اول است و تفسیر دوم در کتاب هدیه‌های آسمان شیعه آمده است.

آنچه درباره کتاب‌های اهل سنت محل انتقاد است، حذف نام امام علی (ع) از زمره اهل بیت (ع) است، زیرا به نظر می‌آید با توجه به مستندات متعددی که از منابع اهل سنت درباره تفسیر دوم وجود دارد، دلیلی بر حذف نام حضرت علی (ع) از دایره اهل بیت (ع) نیست و حتی اگر از ادله ابطال قول اول و تقویت قول دوم هم صرف نظر کنیم، نام حضرت علی (ع) باید به متن درس اضافه شود. مثلاً احمد بن حنبل می‌نویسد: «پیامبر اکرم (ص) لباسش را بر علی، فاطمه، حسن و حسین (ع) انداخت و فرمود: «إِنَّمَا يَرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا»» (ابن حنبل، بی‌تا: ۳۳۱/۱؛ برای آگاهی از مستندات بیشتر برای واقعه کساء و تفسیر دوم از اهل بیت پیامبر اکرم (ص) نک: ابن حنبل، بی‌تا: ۱۰۷/۴ و ۲۹۲/۶؛ نیشابوری، بی‌تا: ۱۳۰/۷؛ ترمذی، ۱۴۰۳: ۳۱/۵، ۳۲۸؛ نسائی، ۱۴۱۱: ۱۰۸/۵؛ همو، بی‌تا: ۴۹؛ حاکم نیشابوری، بی‌تا: ۴۱۶/۲ و ۱۴۷/۳؛ طبری، ۱۴۱۵: ۱۰/۲۲). حتی بنا بر مستندات

تحلیل محتوای جایگاه اهل بیت (ع) در کتب هدیه‌های آسمان ویژه ... ۵۱/

روایی موجود در کتب اهل سنت، هیچ یک از همسران پیامبر اکرم (ص) ادعا نکرده‌اند که آیه تطهیر درباره آنها نازل شده باشد و حتی خلافتش از ایشان نقل شده است، نظیر آنچه از ام‌سلمه نقل شده است:

روزی پیامبر اکرم (ص) در خانه من بود که حضرت فاطمه (ع) برای آن حضرت ظرفی از خزیره آوردند. پیامبر (ص) فرمود: «همسر و دو فرزندان را نزد من بخوان». حضرت علی، امام حسن و امام حسین (ع) نزد ایشان آمدند و در حضور حضرتش نشستند و مشغول خوردن آن غذا شدند؛ در حالی که پیامبر (ص) در جای خود نشسته بود و زیر ایشان عبایی خیبری گسترده بود. ام‌سلمه می‌گوید من در اتاق نماز می‌خواندم، در این هنگام خداوند متعال این آیه را نازل کرد: «إِنَّمَا يَرِيذُ اللَّهُ لِيَذْهَبَ عَنْكُمْ الرَّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيَطَهِّرَكُمْ تَطْهِيراً». پیامبر (ص) اضافه عبا را گرفت و آنان را به زیر عبا آورد، سپس دست مبارکشان را بیرون آورد و به سوی آسمان بلند کرد. آنگاه فرمود: «خداوند! اینان اهل بیت و نزدیکان خاص من هستند. پس هر گونه آلودگی را از ایشان بزدا و آنان را پاک و پاکیزه گردان». ام‌سلمه عرض کرد من سر خود را داخل اتاق کردم و گفتم: «ای رسول خدا! آیا من نیز با شما هستم؟». پیامبر (ص) دو بار فرمود: «تو عاقبت به خیر هستی» (ابن حنبل، بی تا: ۲۹۲/۶؛ نیز نک: طبری، ۱۴۱۵: ۱۱/۲۲، ۱۲؛ ثعلبی، ۱۴۲۲: ۴۳/۸؛ حاکم نیشابوری، بی تا: ۱۴۷/۳).

بنابراین، آنچه در کتاب‌های هدیه‌های آسمان اهل سنت آمده، برخلاف این قول مطرح در آثار آنها است. ثعلبی (متوفای ۴۲۷ ه. ق.) در تفسیر *الکشف والبیان*، دلایل و اقوال بسیاری را در اختصاص مصداق «اهل بیت (ع)» به خمسه طیبه، یعنی رسول‌الله (ص)، حضرت علی (ع)، حضرت فاطمه (ع)، امام حسن و امام حسین (ع)، می‌آورد و ورود غیر ایشان را به دایره مصداق «اهل بیت (ع)» رد می‌کند (ثعلبی، ۱۴۲۲: ۴۱/۸-۴۴).

جالب اینجا است که در متن درس، سلمان فارسی، صحابی جلیل‌القدر پیامبر اکرم (ص)، به عنوان اهل بیت پیامبر اکرم (ص) معرفی شده و به روایت «سلمان منا اهل

البیت» اشاره شده، اما نام حضرت علی (ع) که به تصریح روایات متعدد در زمره اهل بیت (ع) است، از متن درس حذف شده است!

بنابراین، درباره درس اهل بیت پیامبر اکرم (ص)، دست‌کم باید به آیه تطهیر در متن درس اشاره می‌شد و همچنین نام حضرت علی (ع) در زمره اهل بیت (ع) قرار می‌گرفت.

۲.۷. شأن نزول سوره هل اتی در منابع اهل سنت

یکی دیگر از دروس مربوط به اهل بیت (ع) درس «خانواده مهربان» در پایه دوم ابتدایی است. این عنوان، گرچه در هر دو کتاب شیعه و اهل سنت آمده، اما محتوای اصلی درس در کتاب اهل سنت به کلی حذف شده و ارتباطی با عنوان درس ندارد.

محتوای اصلی درس در کتاب هدیه‌های آسمان تشیع، داستان نزول سوره هل اتی است. در باب سبب نزول آیات سوره هل اتی منابع شیعه و اهل سنت بر این مطلب تصریح دارند که پس از آنکه حضرت علی، حضرت زهرا و حسنین (ع) سه روز، قوت افطار خویش را به مسکین و یتیم و اسیر بخشیدند، این آیات در شأنشان نازل شد: «إِنَّ الْأَبْرَارَ يَشْرَبُونَ مِنْ كَأْسٍ كَانَ مِزَاجُهَا كَافُورًا * عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا عِبَادُ اللَّهِ يُفَجِّرُونَهَا تَفْجِيرًا * يُوفُونَ بِالْغَدْرِ وَ يَخَافُونَ يَوْمًا كَانَ شَرُّهُ مُسْتَطِيرًا * وَيَطْعَمُونَ الطَّعَامَ عَلَى حُبِّهِ مِسْكِينًا وَ يَتِيمًا وَ أَسِيرًا * إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللَّهِ لَا نُرِيدُ مِنْكُمْ جَزَاءً وَ لَا شُكُورًا» (دهر: ۵-۹) (ازدی، ۱۴۲۴: ۴۲۸/۳؛ جاحظ، بی تا: ۳۱۹؛ ابن عبدربه، بی تا: ۹۳/۵؛ قاضی نعمان، ۱۴۱۴: ۳۵۳/۲؛ ابن مردویه، ۱۴۲۴: ۳۴۱؛ ثعلبی، ۱۴۲۲: ۹۹/۱۰-۱۰۲؛ واحدی، ۱۴۱۱: ۴۷۰؛ حسکانی، ۱۴۱۱: ۱۸/۱-۲۱ و ۴۰۳/۲-۴۰۹؛ بغوی، بی تا: ۱۹۱/۵؛ میبدی، ۱۳۶۳: ۳۲۰/۱۰؛ زمخشری، ۱۴۰۷: ۶۷۰/۴؛ خوارزمی، ۱۴۱۴: ۲۶۹؛ فخرالدین رازی، ۱۴۲۰: ۴۴۳/۳۰-۴۴۶؛ ابن عربی، ۱۴۲۲: ۳۷۰/۲؛ ابن جوزی، بی تا: ۳۱۵؛ بیضاوی، بی تا: ۲۷۱/۵).

حتی حاکم حسکانی در مقدمه کتاب *شواهد التنزیل* می‌گوید اساساً آنچه موجب نگارش این اثر شده، دفاع از فضایل اهل بیت (ع)، به ویژه فضیلت سوره هل اتی، است که عده‌ای نابخرد انکارش کرده‌اند (حسکانی، ۱۴۱۱: ۱۹/۱).

آلوسی، از مفسران بزرگ اهل سنت، در تفسیر *روح المعانی* بعد از نقل و رد نظر مخالفان روایات نزول این سوره در شأن حضرت علی (ع) و خانواده گرامی ایشان، چنین می‌نویسد:

احتمال نزول این سوره در شأن اهل بیت (ع) همچنان مطرح است ... و حتی اگر به این احتمال گردن ننهیم، باز چیزی از قدر و منزلت ایشان کاسته نمی‌شود. زیرا دخول آن بزرگواران در زمره ابرار، مسلم، و بلکه اولی است. به‌راستی چه کسی سزاوارتر به این آیات از علی مولی‌المؤمنین، فاطمه، بضعه پیامبر، و حسنین (ع)، سید جوانان بهشت؟ و این اعتقاد، نه رفض، که هر چه جز آن گمراهی است:

أنا عبد الحق لا عبد الهوى لعن الله الهوى فيمن لعن

اگر فضیلت سوره هل اتی را برای اهل بیت (ع) ثابت بدانیم، نکته لطیفی ظهور می‌یابد و آن اینکه خداوند متعال در این سوره به دلیل رعایت حرمت فاطمه (س)، از حورالعین یاد نمی‌کند (آلوسی، ۱۴۱۵: ۱۵۷/۲۹-۱۵۸).

اکنون سخن در این است که وقتی این فضیلت، این گونه در منابع عامه ریشه‌دار و مستحکم است، علت حذفش از کتاب هدیه‌های آسمان دانش‌آموزان اهل سنت چیست؟!

۳.۷. مصداق آیه مودت ذوی‌القربی در منابع اهل سنت

آیه مودت «قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى» بخشی از آیه ۲۳ سوره شوری است که در آن خداوند متعال اجر رسالت پیامبر اسلام (ص) را مودت ذوی‌القربی می‌داند. درباره آیه مودت مباحث مختلفی در مقالات و کتب تحقیقی به تفصیل مطرح شده، اما آنچه با کتب هدیه‌های آسمان مرتبط است، پاسخ به این پرسش است که: مراد از «ذوی‌القربی» چه کسانی هستند که خداوند متعال اجر رسالت نبی اسلام (ص) را مودت ایشان می‌داند؟

در خصوص این آیه، مطلب مهم در کتاب‌های هدیه‌های آسمان اهل سنت این است که آیه مودت گرچه در کتاب هدیه‌های آسمان تشیع در درس «شتربان باایمان» پایه ششم آمده، اما از کتاب اهل سنت حذف شده، و در هیچ یک از دروس به آن اشاره نشده است.

حال باید دید علی‌رغم آنکه یکی از اهداف اصلی کتاب‌های هدیه‌های آسمان آشنایی با بزرگان دین و الگوگیری از آنها است، به چه دلیل آیه مودت که از آیات مهم درباره رسالت پیامبر اکرم (ص) است و از جمله آیاتی است که می‌تواند محور وحدت فرقه‌های مختلف اسلامی به شمار آید و آشنایی دانش‌آموزان با آن بسیار مهم است، از کتاب حذف شده است؟

طبق جوامع روایی و تفاسیر اهل سنت، تفاسیر مختلفی برای تعبیر «ذوی‌القربی» مطرح شده است،^۱ اما آنچه در بین مباحث شیعه و اهل سنت مشترک است و محور وحدت بین آنها به شمار می‌آید، تفسیر ذوی‌القربی به اهل بیت پیامبر اکرم (ص)، یعنی حضرت علی (ع)، حضرت فاطمه (س) و امام حسن و امام حسین (ع) است که در منابع روایی فریقین ذکر شده است. مرعشی نجفی در تعلیقه بر کتاب *احقاق الحق* نام ۴۶ نفر از بزرگان اهل سنت را ذکر می‌کند که این روایات را در کتبشان آورده‌اند (مرعشی نجفی، ۱۴۱۱: ۳/۱۹-۳). مهم‌ترین عبارت در کتب اهل سنت در خصوص این تفسیر از آیه چنین است: احمد بن حنبل با سند متصل از ابن عباس چنین روایت می‌کند: «زمانی که «قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى» نازل شد، گفتند: ای رسول خدا! خویشان نزدیک تو، که مودتشان بر ما واجب شده است، چه کسانی هستند؟ فرمود: علی و فاطمه و پسرانشان حسن و حسین (ع)» (نحاس، ۱۴۰۹: ۶/۳۰۹؛ هیشمی، ۱۴۰۸: ۷/۱۰۳؛ طبرانی، ۱۴۰۴: ۳/۴۷؛ زمخشری، ۱۴۰۷: ۳/۴۶۷؛ ابن‌بطریق، ۱۴۱۷: ۱۱۱؛ ثعلبی، ۱۴۲۲: ۸/۳۷؛ حسکانی، ۱۴۱۱: ۲/۱۹۴؛ نسفی، بی‌تا: ۴/۱۰۱؛ فخرالدین رازی، ۱۴۲۰: ۲۷/۱۶۶).

به جز این روایت، از ابن عباس، صحابی بزرگ پیامبر (ص)، درباره این آیه پرسیدند و او «قربی» را به «آل‌محمد (ص)» تفسیر کرد (ابن‌حنبل، بی‌تا: ۱/۲۸۶؛ بخاری، ۱۴۰۱: ۶/۳۷؛ ترمذی، ۱۴۰۳: ۵/۵۴؛ نسائی، ۱۴۱۱: ۶/۴۵۳؛ طبری، ۱۴۱۵: ۲۵/۳۱؛ حسکانی، ۱۴۱۱: ۲/۱۹۸؛ بغوی، بی‌تا: ۴/۱۲۵؛ قرطبی، ۱۴۰۵: ۱۶/۲۱؛ ابن‌کثیر، ۱۴۱۲: ۴/۱۲۱؛ سیوطی، بی‌تا: ۵/۶).

مصدق «ذوی‌القربی» در جوامع و تفاسیر شیعه نیز به اهل بیت پیامبر (ص) و ائمه (ع) اختصاص یافته و به طور خاص به حضرت علی (ع)، حضرت فاطمه (س)، امام

تحلیل محتوای جایگاه اهل بیت (ع) در کتب هدیه‌های آسمان ویژه ... / ۵۵

حسن و امام حسین (ع) تطبیق داده شده است (کلینی، ۱۳۶۲: ۹۲/۸؛ فرات کوفی، ۱۴۱۰: ۳۸۹؛ قاضی نعمان، ۱۳۸۳: ۷۰/۱، ۳۶۷).

بنابراین، شایسته بود کتاب‌های هدیه‌های آسمان اهل سنت نیز با رویکرد وحدت بین شیعه و اهل سنت نگاشته می‌شد و این آیه با هدف آشنایی دانش‌آموزان با مصداق «ذوی‌القربی» که محل اتفاق و وحدت میان فرقه‌های اسلامی است، در کتاب ضمیمه اهل سنت تبیین می‌شد. البته این نقد بر کتاب هدیه‌های آسمان تشیع نیز به طور کلی وارد است که در تبیین این آیه فقط به بیان مفهوم «تولا» و «تبرا» اشاره کرده و توضیح بیشتری درباره مصداق و مفهوم آن در پایه ششم دبستان نداده است.

نتیجه

با توجه به اینکه آشنایی دانش‌آموزان با مصداق «اهل بیت (ع)» آثار معرفتی و تربیتی فراوانی دارد، این تحقیق با هدف بررسی جایگاه اهل بیت (ع) و بررسی مصداق آن در کتاب‌های هدیه‌های آسمان اهل سنت با تکیه بر جوامع روایی و تفاسیر اهل سنت انجام شد.

با توجه به آنچه از تحلیل داده‌ها به دست آمد، اولاً از شمار فضایل متعدد اهل بیت (ع) در قرآن کریم و روایات، تعداد در خور توجهی در کتاب‌های هدیه‌های آسمان تشیع نیامده، و از آن مهم‌تر، با آنکه این مطالب محل اتفاق شیعه و اهل سنت بوده، باز هم از کتاب اهل سنت حذف شده است؛ با توجه به آنچه به دست آمد، مفاهیم اصلی و کلیدی نظیر مصداق «اهل بیت (ع)» در آیه تطهیر، واقعه کساء، نزول سوره هل اُتی، و آیه مودت از کتاب اهل سنت حذف شده، در حالی که اینها در منابع حدیثی و روایی اهل سنت تأیید و پذیرفته شده است.

حال پرسش این است که: علت حذف مفاهیم مشترک شیعه و اهل سنت از کتاب‌های هدیه‌های آسمان مخصوص اهل سنت چیست؟ آیا این کتاب‌ها با تعصب مذهبی خاص نگاشته شده یا آنکه فاقد روش نگارش علمی و مراجعه به متون تخصصی معتبر و مقبول اهل سنت است؟

شایسته است در چاپ‌های بعدی کتاب‌های هدیه‌های آسمان اهل سنت، به معیار وحدت میان شیعه و اهل سنت دقت شود و این مطلب که فضایل اهل بیت (ع)، یعنی فضایل حضرت علی (ع)، حضرت فاطمه (س) و دو فرزند بزرگوارشان امام حسن و امام حسین (ع)، محل اتفاق عامه و خاصه و محور وحدت میان ایشان است، محل توجه و دقت قرار گیرد.

همچنین، روند کتاب‌های هدیه‌های آسمان نشان از آن دارد که در پایه دوم ابتدایی دروس مستقلی به بیان ویژگی‌های اهل بیت (ع) اختصاص داده شده، اما این روند و آشنایی با ویژگی‌های اهل بیت (ع) در قرآن که محل اتفاق عامه و خاصه است، در سال‌های بعدی مغفول مانده است و عملاً هیچ درسی به طور خاص فضایل اهل بیت (ع) را بررسی نمی‌کند. حتی دو درس پایه ششم نیز به طور ضمنی به مفهوم «اهل بیت (ع)» پرداخته و هدف اصلی آن دو درس نیز بیان اصل مفهوم «امامت» و مفهوم «تولا» و «تبرا» است. لذا شایسته است، دست‌اندرکاران تألیف کتب درسی در سایر پایه‌های تحصیلی نیز به مفاهیم مرتبط با فضایل اهل بیت (ع) که محل اتفاق شیعه و اهل سنت است بپردازند تا زمینه‌های آشنایی و الگوگیری از سیره علمی و عملی اهل بیت (ع) بیش از پیش فراهم شود.

پی‌نوشت‌ها

۱. تفاسیر مختلف از «ذوی‌القربی» در کتاب‌های اهل سنت چنین است: مودت خود پیامبر (ص)؛ مودت به خویشاوندان پیامبر (ص) که شامل خویشاوندان عام و خویشاوندان خاص، یعنی حضرت علی، حضرت فاطمه و حسنین (ع) می‌شود؛ اطاعت از اوامر و نواهی خداوند متعال و پیامبر (ص)؛ صله رحم و این دیدگاه که می‌گوید آیه نسخ شده است، و مربوط به ابتدای دوران رسالت پیامبر (ص) است (نک: میلانی، ۱۳۹۰؛ بابایی، ۱۳۸۰: ۶۳-۶۸).

منابع

قرآن کریم.

- آلوسی، محمد (۱۴۱۵). *روح المعانی*، بیروت: دار الکتب العلمیة.
- ابن بطریق، یحیی بن حسن (۱۴۱۷). *خصائص الوحی المبین*، قم: دار القرآن الکریم.
- ابن جوزی، یوسف بن عبد الرحمن (بی تا). *تذکرة الخواص*، تهران: مکتبه نینوی الحدیثه.
- ابن حنبل، احمد بن محمد (بی تا). *المسند*، بیروت: دار صادر.
- ابن عبد ربه، احمد بن محمد (بی تا). *العقد الفرید*، بیروت: دار الکتب العربی.
- ابن عربی، محمد بن عبد الله (۱۴۲۲). *تفسیر ابن العربی*، بیروت: دار الکتب العلمیة.
- ابن کثیر، اسماعیل بن عمر (۱۴۱۲). *تفسیر القرآن العظیم*، بیروت: دار المعرفة.
- ابن مردویه، احمد بن موسی (۱۴۲۴). *مناقب علی بن ابی طالب (ع)*، قم: دارالحدیث.
- ازدی، مقاتل بن سلیمان (۱۴۲۴). *تفسیر*، بیروت: دار الکتب العلمیة.
- ایمان، محمد تقی؛ نوشادی، محمودرضا (۱۳۹۰). «تحلیل محتوای کیفی»، در: پژوهش، ش ۲، ص ۴۴-۱۵.
- بابایی، علی اکبر (۱۳۸۰). «پژوهشی در آیه مودت»، در: معرفت، ش ۴۸، ص ۶۳-۶۸.
- بخاری، محمد بن اسماعیل (۱۴۰۱). *الجامع الصحیح*، بیروت: دار الفکر.
- بغوی، حسین بن مسعود (بی تا). *معالم التنزیل*، بیروت: دار احیاء التراث العربی.
- بیضاوی، عبد الله بن عمر (بی تا). *انوار التنزیل*، بیروت: دار الفکر.
- ترمذی، محمد بن عیسی (۱۴۰۳). *السنن*، بیروت: دار الفکر.
- ثعلبی، احمد بن محمد (۱۴۲۲). *الکشف والبیان*، بیروت: دار احیاء التراث العربی.
- جاحظ، عمرو بن بحر (بی تا). *العثمانیة*، بیروت: دار الکتب العربی.
- حاکم نیشابوری، ابو عبد الله (بی تا). *المستدرک علی الصحیحین*، بیروت: دار المعرفة.
- حسکانی، عبیدالله (۱۴۱۱). *شواهد التنزیل*، تهران، مؤسسه چاپ و نشر فرهنگ اسلامی.
- خوارزمی، الموفق بن احمد (۱۴۱۴). *المناقب*، قم: مؤسسه النشر الاسلامی.
- زمخشری، محمود بن عمر (۱۴۰۷). *الکشاف عن حقائق غموض التأویل*، بیروت: دار الکتب العربی.

ساروخانی، باقر (۱۳۸۰). روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.

سیوطی، عبد الرحمن بن ابی بکر (بی‌تا). الدر المنثور، بیروت: دار المعرفة.

طبرانی، سلیمان بن احمد (۱۴۰۴). المعجم الكبير، بیروت: دار احیاء التراث العربی.

طبری، محمد بن جریر (۱۴۱۵). جامع البیان، بیروت: دار الفکر.

فخر الدین رازی، محمد بن عمر (۱۴۲۰). التفسیر الكبير، بیروت: دار احیاء التراث العربی.

فرات کوفی، فرات بن ابراهیم (۱۴۱۰). التفسیر، تهران: مؤسسه چاپ و نشر فرهنگ اسلامی.

قاضی نعمان، نعمان بن محمد (۱۳۸۳). دعائم الاسلام، قاهره: دار المعارف.

قاضی نعمان، نعمان بن محمد (۱۴۱۴). شرح الاخبار، قم: مؤسسه النشر الاسلامی.

قرطبی، محمد بن احمد (۱۴۰۵). الجامع لاحکام القرآن، بیروت: دار احیاء التراث العربی.

کلینی، محمد بن یعقوب (۱۳۶۲). الکافی، تهران: دار الکتب الاسلامیة.

مرعشی نجفی، شهاب الدین (۱۴۱۱). شرح احقاق الحق، قم: مکتبه آیه الله المرعشی النجفی.

میبدی، رشیدالدین (۱۳۶۳). کشف الاسرار، تهران: امیرکبیر.

میلانی، سید علی (۱۳۹۰). مهرورزی به اهل بیت (ع) از دیدگاه قرآن و سنت، قم: حقایق اسلامی.

نحاس، احمد بن محمد (۱۴۰۹). معانی القرآن، مکه المکرمه: جامعه ام القری.

نسائی، احمد بن شعیب (۱۴۱۱). السنن الكبرى، بیروت: دار الکتب العلمیة.

نسائی، احمد بن شعیب (بی‌تا). خصائص امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب (ع)، تهران: مکتبه نینوی الحدیثه.

نسفی، عبدالله بن احمد (بی‌تا). تفسیر النسفی، بی‌جا: بی‌نا.

نیشابوری، مسلم بن حجاج (بی‌تا). الجامع الصحیح، بیروت: دار الفکر.

واحدی، علی بن احمد (۱۴۱۱). اسباب النزول، بیروت: دار الکتب العلمیة.

هیثمی، نورالدین (۱۴۰۸). مجمع الزوائد، بیروت: دار الکتب العلمیة.

References

The Holy Quran

Alusi, Mahmud. 1994. *Ruh al-Maani (The Spirit of Meanings)*, Beirut: Scientific Books Institute. [in Arabic]

Azadi, Moghatel ibn Soleyman. 2003. *Tafsir*, Beirut: Scientific Books House. [in Arabic]

Babayi, Ali Akbar. 2001. "Pajuheshi dar Ayeh Mawaddat (Research in the Verse of Affection)", in: *Knowledge*, no. 48, pp. 63-68. [in Farsi]

Baghawi, Hosayn ibn Masud. n.d. *Maalem al-Tanzil (Teachings of Revelation)*, Beirut: Arab Heritage Revival House. [in Arabic]

Beyzawi, Abdollah ibn Omar. n.d. *Anwar al-Tanzil (Lights of the Revelation)*, Beirut: House of Thought. [in Arabic]

Bokhari, Mohammad ibn Ismail. 1981. *Al-Jame al-Sahih*, Beirut: House of Thought. [in Arabic]

Fakhr al-Din Razi, Mohammad ibn Omar. 2000. *Al-Tafsir al-Kabir (Great Exegesis)*, Beirut: Arab Heritage Revival House. [in Arabic]

Forat Kufi, Forat ibn Ibrahim. 1990. *Al-Tafsir*, Tehran: Islamic Culture Publishing Institute. [in Arabic]

Ghazi Noman, Noman ibn Mohammad. 1964. *Daaem al-Islam (Pillars of Islam)*, Cairo: Knowledge Institute. [in Arabic]

Ghazi Noman, Noman ibn Mohammad. 1994. *Sharh al-Akhbar*, Qom: Islamic Publishing Foundation. [in Arabic]

Ghortobi, Mohammad ibn Ahmad. 1985. *Al-Jame le Ahkam al-Quran (Collection of the Quranic Rulings)*, Beirut: Arab Heritage Revival House. [in Arabic]

Hakem Neyshaburi, Abu Abdollah. n.d. *Al-Mostadrak ala al-Sahihayn*, Beirut: House of Knowledge. [in Arabic]

Haskani, Obeydollah. 1991. *Shawahed al-Tanzil (Evidence of Revelation)*, Tehran: Islamic Culture Publishing Institute. [in Arabic]

Heythami, Nur al-Din. 1988. *Majma al-Zawaed (Collection of Residuals)*, Beirut: Scientific Book House. [in Arabic]

- Ibn Abd Rabeḥ, Ahmad ibn Mohammad. n.d. *Al-Aghd al-Farid*, Beirut: Arabic Book House. [in Arabic]
- Ibn Arabi, Mohammad ibn Abdollah. 2001. *Tafsir Ibn al-Arabi*, Beirut: Scientific Book House. [in Arabic]
- Ibn Betriḡh, Yahya ibn Hasan. 1997. *Khasaes al-Wahy al-Mobin (Characteristics of Clear Revelation)*, Qom: House of the Noble Quran. [in Arabic]
- Ibn Hanbal, Ahmad ibn Mohammad. n.d. *Al-Mosnad*, Beirut: Sader House. [in Arabic]
- Ibn Jawzi, Yusof ibn Abd al-Rahman. n.d. *Tazkerah al-Khawwas (Provision for Gentlefolks)*, Qom: Nineveh Modern Library. [in Arabic]
- Ibn Kathir, Ismail ibn Omar. 1992. *Tafsir al-Quran al-Azim (Commentary of the Great Quran)*, Beirut: House of Knowledge. [in Arabic]
- Ibn Mardawayh, Ahmad ibn Musa. 2003. *Managheb Ali ibn Abi Taleb (AS) (The Virtues of Ali ibn Abi Talib (AS))*, Qom: Hadith House. [in Arabic]
- Iman, Mohammad Taghi; Nushadi, Mahmud Reza. 2011. "Tahlil Mohtaway Keyfi (Qualitative Content Analysis)", in: *Research*, no. 2, pp. 15-44. [in Farsi]
- Jahez, Amr ibn Bahr. n.d. *Al-Othmaniyah*, Beirut: Arabic Book House. [in Arabic]
- Kharazmi, Al-Mowaffagh ibn Ahmad. 1994. *Al-Managheb (The Virtues)*, Qom: Islamic Publication Office. [in Arabic]
- Kolayni, Mohammad ibn Yaghub. 1983. *Al-Kafi*, Tehran: Islamic Books Institute. [in Arabic]
- Marashi Najafi, Shahab al-Din. 1991. *Sharh Ehghagh al-Hagh*, Qom: Library of Ayatollah Al-Marashi Al-Najafi. [in Arabic]
- Meybodi, Rashid al-Din. 1984. *Kashf al-Asrar (Revelation of Secrets)*, Tehran: Amirkabir. [in Arabic]
- Milani, Seyyed Ali. 2011. *Mehrwarzi be Ahl Bayt (AS) az Didgah Quran wa Sonnat (Loving the Ahl al-Bayt (AS) from the Perspective of the Quran and Sunnah)*, Qom: Islamic Facts. [in Farsi]
- Nahas, Ahmad ibn Mohammad. 1989. *Maani al-Quran (Meanings of the Quran)*, Mecca: Omm al-Ghora University. [in Arabic]
- Nasafi, Abdollah ibn Ahmad. n.d. *Tafsir Nasafi (Nasafi's Commentary)*, n.p: n.pub. [in Arabic]

- Nasayi, Ahmad ibn Shoayb. 1991. *Al-Sonan al-Kobra (Great Traditions)*, Beirut: Scientific Book House. [in Arabic]
- Nasayi, Ahmad ibn Shoayb. n.d. *Khasaes Amir al-Momenin Ali ibn Abi Taleb (AS) (Characteristics of the Commander of the Faithful, Ali the Son of Abi Taleb)*, Tehran: Nineveh Modern Library. [in Arabic]
- Neyshaburi, Moslem ibn Hajjaj. n.d. *Al-Jame al-Sahih*, Beirut: Institute of Thought. [in Arabic]
- Sarukhani, Bagher. 2001. *Rawesh-hay Tahghigh dar Olum Ejtemai (Research Methods in Social Sciences)*, Tehran: Institute for Humanities and Cultural Studies. [in Farsi]
- Siyuti, Abd al-Rahman ibn Abi Bakr. n.d. *Al-Dorr al-Manthur (The Narrative Pearl)*, Beirut: Institute of Thought. [in Arabic]
- Tabarani, Soleyman ibn Ahmad. 1984. *Al-Mojam al-Kabir (The Great Collection of Narrations)*, Beirut: Arab Heritage Revival House. [in Arabic]
- Tabari, Mohammad ibn Jarir. 1995. *Jame al-Bayan (Comprehensive Statement)*, Beirut: House of Thought. [in Arabic]
- Termezi, Mohammad ibn Isa. 1983. *Al-Sonan (Traditions)*, Beirut: House of Thought. [in Arabic]
- Thalabi, Ahmad ibn Mohammad. 2001. *Al-Kashf wa al-Bayan*, Beirut: Arab Heritage Revival House. [in Arabic]
- Wahedi, Ali ibn Ahmad. 1991. *Asbab Nozul al-Quran (Circumstances of the Revelation of the Quran)*, Beirut: Scientific Books Institute. [in Arabic]
- Zamakhshari, Mahmud ibn Omar. 1987. *Al-Kashshaf an Haghaegh Ghomuz al-Tawil (Discovering the Facts about the Mysteries of Interpretation)*, Beirut: Arabic Book Institute. [in Arabic]

